

ké konvencie prekladateľov) prinášajú analýzu mentálnych procesov, realizovaných na úrovni štruktúry prekladaného textu, kvalitatívny rozbor interpretácie dvojznačnosti zmyslov, charakteristickej pre skúmanú prózu. Autorka pozoruje translatologické výkony prekladateľov (Jerzy Pleśniarowicz, Andrzej Czcibor-Piotrowski) a prekladateľiek (Danuta Abrahamowicz, Ewa Kraszewska, Dominika Manterys), pričom sa zameriava nielen na ich lingvistickú zručnosť, ale aj literárnohistorické vedomosti. Metodologicky presvedčivo opisuje viac či menej úspešné prekladateľské zápasy v jazykových a sémantických rovinách, sugestívne analyzuje aj menej všedné determinanty, ako sú napríklad v prípade sprístupnenia *Wakacji ze stryjem Rafaelem* lyrická citlivosť a intuícia, estetická senzibilita alebo akási harmónia svetonázorov autora a prekladateľa (Jerzyho Pleśniarowicza).

Kniha prináša zaujímavý, metodologicky presvedčivý, vnímavý, zručne napísaný a veľmi podnetný pohľad na poľské preklady slovenskej literatúry, charakteristiku ich recepcie v Poľsku, ako aj na tému prekladu uchopenú z hľadiska kognitívnej teórie jazyka. Hoci ambície tejto knihy boli zrejme iné, som presvedčená, že cenné úvahy Marty Buczek zarezonujú aj na slovenskej pôde.

Olga Stawińska

Mgr. Olga Stawińska
Inštitút slovanských filológií
Filozofická fakulta Jagelonskej univerzity
Mickiewiczova 9
Krakov
Poľsko
e-mail: olga.stawinska@gmail.com

GÖROZDI, Judit (ed.): PRIESTORY VNÍMANIA. O TVORBE PÉTERA NÁDASA. Bratislava : Kalligram – Ústav svetovej literatúry SAV, 2011. 119 s.

Judit Görozdi v edičnej poznámke k publikácii *Priestory vnímania. O tvorbe Pétera Nádas* (2011) píše, že kniha „*predstavuje zatiaľ prvý inojazyčný pokus o rozbor diela Pétera Nádas* v rámci knižnej publikácie, zároveň sa zaraďuje v slovenskom prostredí do skromného radu monografických prác o súčasných inonárodných spisovateľoch“ (s. 10). K tejto úvodnej poznámke len dopĺňame, že predložený publikačný výstup nadväzuje na medzinárodnú vedeckú konferenciu *Stredoeurópsky kontext tvorby Pétera Nádas* (Bratislava, 27. januára 2010). Celý projekt môžeme vnímať ako priznanie si kolektívneho vedomia a zároveň zodpovednosti každého editora predkladať prácu, ktorá môže byť šírená ďalej tak, aby čo najpresnejšie predkladala informácie o tvorivom úsilí autora a tiež o výsledku, ktorý dosiahol. Snahou predloženého materiálu by mala byť produkcia akéhosi základu, východiska, fungujúceho bez potreby mechanicky zjednocovať. Charakteristikou jednotlivých textov, ktoré sa dostávajú do spoločného výstupu, by mali byť vždy iné problémy, vyžadujúce si odlišné riešenia. Práve tento moment ponúka priestor viacerým interpretáciám, hoci základ viacvrstvových analýz zostáva vystužený akousi objektivnosťou. Takéto koncepcie sú však často maskou bezhraničnej úcty k dielu autora.

Prvá časť publikácie Priestor interpretácie odhaľuje jednotlivé pohľady na autorskú stratégiu Pétera Nádas. Jadrom štúdie Lajosa Grendela je komplexnejší pokus zadefinovať príklon samotného autora k „neštylizovanému“ spôsobu písania, pričom ako kontrastná kategória sa tu využíva výrazná línia maďarskej literatúry, ktorá sa naplno presadila po roku 1989 (Péter Esterházy). Grendel sa v intenciách jazyka pohráva s pomenovaním „tradicionalista“, hoci táto definícia počíta predovšetkým s našim prijatím noriem „postmodernej textuality“, čo nie vždy odráža žánrové premeny a časté posuny jeho poetiky smerom k výrazovej štylizácii. Na perspektívu žánrových deformácií v diele *Koniec rodinnej ságy* nadväzuje Peter Michalovič, ktorého interpretácia otvára všeobecnejšie otázky definovania románu alebo naopak ságy. Rozdiely hľadá vo formálnej zovretosti a v perspektíve podania základného príbehu. Autor konštatuje kompaktnosť, viacvrstvosť a polyvalentnosť textu, ktorý sa ponúka niekoľkonásobnému čítaniu. Vníma ho ako vydarenú prózu, zaujímavý príbeh a predovšetkým ako imagináciu, predstavujúcu formu nazerania na svet. Judit Görozdi sa vo svojom príspevku zameriava „na naratívnu štruktúru“ *Knihy pamäti*. Jej interpretácia konkrétneho diela obsahuje snahu dokázať, že na naratívnu literatúru môžeme vo všeobecnosti nazerať ako na nástroj kognitívnej reprezentácie. Jej rámec tvorí oblasť záujmu niekoľkých disciplín, ako sú napríklad naratológia, lingvistika, psychológia a kognitívna veda. Autorka týmto spôsobom reaguje na historické, kultúrne a žánrové faktory, podieľajúce sa na produkcii a interpretácii príbehov. V štúdiu Adama Bžocha rezonuje predovšetkým téma topoi. Jej analýzu autor zapája do hľadania a charakteristiky literárneho pozadia trilógie *Paralelné príbehy*, čo sa zrkadlí v sústredení pozornosti na vzťahy javov a na významovú produktivitu umeleckých štruktúr prózy Pétera Nádas, ktorá sa prejavuje vo vzťahu k literárnemu kontextu. Táto časť čitateľskej skúsenosti sa pravdepodobne vyrovnáva s obmedzeniami, ktoré kladie literárny jazyk danej kultúrnej oblasti. Csilla Gizińska presúva pozornosť na dramatickú tvorbu autora, konkrétne na recepciu *Trilógie (Upratovanie, 1977; Stretnutie, 1979; Pochovávanie, 1980)*. Jej snaha o tvorbu definície Nádasovej poetiky vychádza z analogického čítania poľského divadelného novátora Jerzyho Grotowského. Spojivo nachádza napríklad v textových konfiguráciách prekračujúcich konkrétny fyzikálny či psychologický priestor, ktorý „prostredníctvom stelesnenia mýtu“ (s. 53) pracuje s abstraktnou vzťahovou štruktúrou. Prvú časť publikácie uzatvára Krisztián Benyovszky, ktorý sa zameriava na konfrontáciu Nádasovej prózy *Baránok* (1962) s niektorými dielami Ladislava Fuksa. Dôležitým faktorom pre naratívne porozumenie je v tomto prípade stopovanie „literárnej dedikácie“, ktorá ovplyvňuje priebeh komunikačných kontaktov medzi autormi (v českom vydaní novely *Baránok* z roku 2003 figuruje pod názvom venovanie Ladislavovi Fuksovi). Pre prežívanie fikcie je spoluúčasť na prezentácii fikčného sveta rovnako výrazným faktorom, aký predstavuje v aktuálnom svete reality.

Druhá časť publikácie Priestor prijímania otvára okrem problému fixácie na tvar textu moment širšej reakcie na existenciu diela Pétera Nádas v kontexte literatúry strednej Európy. V tomto prípade však zostáva otvorený vplyv historických, geografických a spoločenských fragmentov na ustanovenie sémantiky a výrazu textov. Príspevok Márie Kusej sa zameriava predovšetkým na prózu *Koniec rodinnej ságy*, hoci sa okrajovo dotýka aj iných diel. Ako sama píše: „*Mojím cieľom bude uvažovať o texte prekladu ako*

o samostatnom texte, o schopnosti publikovaného textu práve v danej konkrétnej prekladovej a vydavateľskej podobe sprostredkovať/nesprostredkovať relevantnú/nerelevantnú estetickú informáciu o autorovom texte“ (s. 64). Za týmto interpretačným potenciálom hľadá autorka jeden z primárnych výrazov širšej literárnej tradície. Bibliografický charakter majú štúdie Marty Pató, ktorá spracováva české vydania autorových diel a Elžbety Szawerdo reflektujúcej poľskú recepciu Nádasovho písania. Západoeurópsky a zámorský kontext pripája príspevok Imre Gyenesa. Spája ich nazeranie na konkrétne dielo a zároveň na charakter vybraného jazykového prostredia. Štúdie obsahujú edičné komentáre a prezentujú autorovo dielo ako vnútorne previazané a prekomponované. Pre tento typ interpretácií je príznačné, že sa na texty Pétera Nádasu nepozierajú izolovane, oveľa častejšie sa zameriavajú na pohyb kľúčových motívov. Pri takomto spôsobe spracovania je dôležité upozorniť, že podobne široký komentár otvára priestor pre čitateľskú konkretizáciu a interpretáciu textov, ale rozhodne by ju nemal modifikovať či regulovať iba jedným smerom. Táto podmienka sa v prípade publikácie nie vždy naplňa. Inklinácia ku kultúrnej a geograficky nezaťaženej literárnej reflexii môže viesť k zvcneniu celej diskusie o tvorbe konkrétneho autora a v tejto súvislosti sa môže pokúsiť o istú alternatívu k domácej teoretickej spisbe. Aj v týchto prípadoch registrujeme miestami prehnane exponovanú snahu autorov o finálne etablovanie Pétera Nádasu ako jednej z výrazných osobností modernej európskej literatúry.

Tretia časť Príloha – Slovenská recepcia tvorby Pétera Nádasu obsahuje súbor recenzií, ktoré sa dotýkajú slovenských knižných prekladov autora. Vznikali v časovo blízkom období, presnejšie medzi rokmi 1999 – 2010. Predstavujú autora v kontexte stredoeurópskej emocionality, vysvetľovanej na pozadí rôznych mytologických systémov, mentálnych encyklopédií a naratívnych štruktúr. Sú nástrojom k hlbšiemu, komplexnejšiemu čítaniu, ktoré nebude prehliadať ani zatajené a ťažko dostupné kontexty. Jednotlivé reflexie konštruujú (rekonštruujú) literárnu tradíciu druhej polovice 20. storočia, v širšom vnímaní identifikujú množinu literárnych a mimoliterárnych noriem, ktoré sú v komplexe kultúrnych priestorov akceptované. Snažia sa rozlišovať medzi dočasnými individuálnymi elementmi a ustálenejšou dobovou platnosťou konkrétnych diel. Škoda, že nie je vždy úplne jasné, ktoré kategórie definujú a hodnotia estetickú osobitosť textov. Nádasovo dielo, hoci typické pre dobu v ktorej vzniklo, nie je produktom jediného systému noriem, ale je vyústením permanentného napätia medzi odlišnými systémami. Takáto konfrontácia má vo fragmentárnych realizáciách odlišný charakter, ale zostáva nejednoznačná, ak si má text uchovať svoj potenciál pre estetickú recepciu. Stretnutie odlišných systémov sa odhaľuje v definovaní kultúrnych a historických konkretizácií: tie už nezabezpečujú iba reflexie dominantného systému umeleckých pravidiel – či už kontextu doby, kedy dielo vzniklo, alebo odrazu doby jeho čitateľského prijatia. Opis konkretizácie je preto len občas syntézou. Predložený súbor recenzií sa však o syntézu komponentov diela pokúša, čím ho čiastočne oberá o estetickú špecifickosť a nejednoznačnosť.

Publikácia *Priestory vnímania. O tvorbe Pétera Nádasu* teda rekonštruje komplexnejší zväzok diel jedného autora, okrem toho sa snaží zachytiť normy daného diela, s použitím viacerých zdrojov a materiálov, presahujúcich samotné texty. Tie sa k teoretikom a kritikom dostávajú už ako literárnohistorický artefakt. V oveľa menšej miere môžeme

v tomto prípade hovoriť o estetickom predmete. Konštrukcia estetického objektu totiž striktné odhaľovanie noriem nepresadzuje. Takéto tvrdenia potvrdzujú význam rozdielov medzi implicitnými umeleckými normami a ich otvorenou kodifikáciou. Vnímanie estetického objektu ako určitého objektu rovnováhy medzi pozitívnym a negatívnym využívaním umeleckých konštrukcií sa stretáva s tézou, že tieto pravidlá môžu v širšom literárnohistorickom zábere odhaliť premenlivosť do tej miery, do akej sú potvrdzované alebo rušené. Tvorba Pétera Nádasu pochádza z obdobia, ktoré oceňuje inovácie. Na druhej strane jej nechýbajú normatívne prvky, čo potvrdzujú jednotlivé interpretačné výstupy autorov knihy. Radia jednotlivé literárne elementy (dielo, autora, obdobie, národnú literatúru) na os narastajúceho abstrahovania od materiálnej bázy diela. Samotný autor však v takomto prípade nie je len biografickou jednotkou, ale skôr zastrešujúcou estetickou jednotou jeho diel. Tento postreh zahŕňa aj otázku integrity umeleckých štruktúr, ktorá je finálne determinovaná samotným procesom čítania. Snaha väčšiny autorov je viditeľná v prekonávaní priestorov umeleckého významu a čisto akademického záujmu, čo predpokladá existenciu uzlového bodu pre estetický zážitok.

Základná premisa celej publikácie je formulovaná hneď v úvode: „*Maďarský spisovateľ, dramatik a esejista Péter Nádas je jedným z určujúcich formovateľov novej maďarskej literatúry a zároveň patrí k popredným predstaviteľom súčasnej európskej prózy*“ (s. 9). Táto téza vymedzuje charakter osobnosti a diela autora, čo je zároveň penzom nasledujúcimi štúdiami rozpracovanej témy. Charakterizuje ju cieľ spojiť všetku roztrieštenosť a zdanlivú bezbrehosť Nádasových kníh, nájsť, odkiaľ pramení význam jeho umeleckého vývoja, a pokúsiť sa ho vysvetliť. Charakteristickým pojmom analyzovaného materiálu je teda isté zjednotenie. Autori prechádzajú dielami Pétera Nádasu a vytyčujú spojitosti, okruhy, priesečníky. Miestami sa však interpretácia celku zvýrazňuje na úkor jednotlivostí. Veľakrát sa protikladné bludisko motívov systematizuje pomocou jednotlivých skupín a okruhov (naratívnych štruktúr, mýtov, paralelných príbehov); tieto okruhy nie sú izolované, navzájom sa ovplyvňujú a ich zjednotenie je rekonštruované do konečnej podoby, ktorá ponúka pohľad na Nádasovo dielo. Len na okraj pripomíname, že práve tu leží nástraha druhého plánu syntetizujúcej práce; dostávame sa totiž k momentu, keď literárna veda prestáva pracovať pre dielo, naopak, napriek najlepším úmyslom a precíznej analýze, sa estetická recepcia diela podriaďuje teoretickým záverom. Napriek tomuto kritickejšiemu momentu sa nám dostáva do rúk zaujímavá literárnovedná práca.

Karol Csiba

Mgr. Karol Csiba, PhD.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
813 64 Bratislava
SR
e-mail: csiba0@gmail.com